

УДК 376.091:378.4

DOI 10.32626/2413-2578.2025-26.162-175

СЕМЕНЕЦЬ Андрій

аспірант кафедри спеціальної та інклюзивної освіти

Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, м. Кам'янець-Подільський, Україна

ORCID ID: 0009-0008-5849-9592

ГОТОВНІСТЬ УЧАСНИКІВ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ ДО ДІЯЛЬНОСТІ В ІНКЛЮЗИВНОМУ СЕРЕДОВИЩІ В ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Анотація. У статті висвітлюються питання готовності учасників освітнього процесу до діяльності в інклюзивному середовищі в закладах вищої освіти. З цією метою було здійснено анкетування та проведено кількісний та якісний аналіз результатів. Це дало можливість оцінити готовність викладачів та здобувачів вищої освіти до процесу навчання в умовах інклюзивного середовища та виявити ключові ідеї, емоційні відтінки й мотиваційні установки щодо інклюзивного навчання. З'ясовано, що професорсько-викладацький склад закладів вищої освіти має досить високий, проте недостатній рівень готовності до роботи із здобувачами з ООП, близько 20% респондентів даної групи засвідчили що взагалі не мали практичного досвіду роботи з даною категорією здобувачів і це суттєво обмежує можливість реалізації інклюзивного навчання, адже теоретичні знання та позитивна налаштованість не може компенсувати практичні навички. Серед здобувачів вищої освіти з нормотиповим розвитком цілковиту готовність до навчання в інклюзивному середовищі висловило більше половини респондентів. 60,5% здобувачів володіють недостатньою інформацією щодо доступності та безбар'єрності простору в їхніх навчальних закладах. Разом з тим здобувачі освіти в переважній більшості підтримують думку, що адаптація осіб з ООП має бути спільною відповідальністю усіх учасників освітнього процесу. Здобувачі ж освіти з ООП в переважній більшості (61,8 %) позитивно оцінюють ставлення до них колективу та адекватне відношення педагогів до оцінювання їх результатів навчання. Дані здобувачі демонструють високий рівень обізнаності щодо організаційних механізмів підтримки та визнають необхідність у

створенні та функціонування інклюзивного центру у ЗВО, особливо наголошують на важливості залучення до їх психолого-педагогічного супроводу здобувачів освіти та необхідності активної участі здобувачів з ООП в роботі органів студентського самоврядування, що повинно в більшій мірі забезпечити захист їх прав.

Ключові слова: готовність учасників освітнього процесу, здобувачі вищої освіти з особливими освітніми потребами, інклюзивне навчання, інклюзивне освітнє середовище, інклюзивна компетентність.

1. ВСТУП

Постановка проблеми. Сучасний стан розвитку цивілізованого суспільства можна схарактеризувати як етап на якому змінюються ціннісні орієнтири, що-спрямовуються на визнання унікальності кожної особистості та її право щодо саморозвитку і здобуття освіти. Розвиток освіти в Україні також не стоїть осторонь таких світових тенденцій і концепція «освіта для всіх та заклад освіти для всіх» вже досить успішно реалізується в закладах загальної середньої освіти, що сприяє забезпеченню рівного доступу дітей з особливими освітніми потребами (далі - ООП) до якісних освітніх послуг та кращій їх соціалізації і адаптації до подальшого дорослого життя [3].

В реаліях сьогодення заклади вищої освіти все більше стикаються з проблемами забезпечення можливості, доступності і комфортності здобуття освіти особам з ООП, чисельність яких з року в рік зростає. Це спричинено як загальносвітовою тенденцією до збільшення чисельності осіб, які потребують особливої організації освітнього процесу через певні потреби, так і з специфічними вітчизняними викликами, спричиненими війною [8]. Постає невідкладна проблема адаптації до цивільного життя ветеранів, підтримки осіб, що постраждали від війни (вимушені переселенці, особи з посттравматичним стресовим розладом та ін.) [11].

Вирішення проблеми доступності вищої освіти для осіб з ООП лежить в кількох площинах. Це і матеріально-технічна, яка повинна забезпечити безбар'єрність освітнього простору, так і психолого-педагогічна, яка повинна забезпечити належний супровід таким здобувачам освіти в процесі їх адаптації та подальшого навчання. Вирішення питання належного психолого-педагогічного супроводу осіб з ООП значною мірою залежить від готовності усіх учасників освітнього процесу до навчання в інклюзивному освітньому середовищі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У вітчизняній науковій літературі приділяється багато уваги питанням інклюзивної освіти. Проблемам інклюзивного навчання в закладах дошкільної і загальної середньої освіти присвячено праці вітчизняних вчених: О.Дмитрієва [1], В.Засенко [2], Л.Ковригіна [3], С.Миронова [6], З.Шевців [10], Л. та закордонних: Флоріан, Н. Лінклатер [13] та ін.

Загальні питання організації освітнього процесу з врахуванням потреб здобувачів вищої освіти з ООП піднімаються в працях К.Кольченко, Г.Нікуліної [4], І.Соколової, В.Бондаренка [9]. Г.Лопатіна, О.Гуренко, Г.Мицик [5], розглядають аспекти інклюзивної вищої освіти як важливий елемент у досягненні цілей сталого розвитку. Р. Шерстюк, І.Стойко. Л. Малюта [11] досліджують проблеми навчання в закладах вищої освіти ветеранів війни, кількість яких рік від року зростає. Проблемою готовності учасників освітнього процесу в інклюзивному середовищі присвячено праці С.Миронової, Т.Докучиної, І.Рудзевич, О.Смотрової, Л.Платаш, [7], О.Шумського, О.Шумської [12], які аналізують готовність викладачів закладів вищої освіти до реалізації інклюзивної освіти. Вчені зосереджують свою увагу на формуванні компетенцій, якими повинні володіти науково-педагогічні працівники, працюючи із здобувачами вищої освіти з ООП.

Аналіз наукової літератури свідчить про вагоме значення питання готовності учасників освітнього процесу в умовах інклюзивного середовища і водночас засвідчує потребу в додатковому поглибленому його вивченні.

Мета дослідження. Визначення рівня готовності учасників освітнього процесу до діяльності в інклюзивному середовищі закладів вищої освіти.

2. МЕТОДИКА ДОСЛІДЖЕННЯ

Аналіз стану готовності до забезпечення інклюзивного навчання в ЗВО проводився в багатьох напрямках і передбачав: вивчення нормативно-правового забезпечення, внутрішньої документації ЗВО з питань забезпечення безбар'єрного простору та організації супроводу осіб з ООП; проведення бесід з учасників освітнього процесу; проведення анкетування учасників освітнього процесу.

Анкетування здійснювалося в розрізі трьох груп респондентів: науково-педагогічних працівників (НПП), студентів з нормотиповим

розвитком та студентів з особливими освітніми потребами. Для опрацювання результатів анкетування застосовано комплексний підхід, який поєднує кількісний та якісний аналіз. Кількісний аналіз передбачав статистичну обробку відповідей за допомогою підрахунку частот, відсоткових співвідношень та середніх показників. Отримані дані були згруповані за трьома ключовими критеріями готовності - психологічним, когнітивним та поведінковим (операційним), що дозволило оцінити не лише загальну тенденцію, а й структуру готовності різних груп респондентів.

Якісний аналіз полягав у змістовній інтерпретації відкритих відповідей респондентів. Було здійснено контент-аналіз, який дозволив виокремити повторювані теми, виявити ключові ідеї, емоційні відтінки й мотиваційні установки щодо інклюзивного навчання.

Такий підхід дав змогу не лише кількісно оцінити рівень готовності різних груп до інклюзивного навчання, а й виявити змістовні аспекти ставлення, досвіду та потреб, що є важливими для подальшої інтерпретації отриманих результатів.

3. РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

В анкетуванні брали участь 479 осіб. Із них 20,7% – це науково-педагогічні працівники. 72,2% – студенти з нормотиповим розвитком, які виступили основною групою респондентів. Їхні відповіді дозволили оцінити рівень прийняття інклюзії, толерантність до студентів з ООП, а також готовність до спільного навчання у змішаних академічних групах. 7,1% – становили студенти з ООП, чії результати допомогли визначити мотивацію, психологічну та когнітивну готовність до навчання у спільному середовищі.

Географічна вибірка респондентів забезпечує репрезентативність дослідження для різних регіонів України. Участь в анкетуванні взяли представники таких закладів:

- Волинський національний університет імені Лесі Українки,
- Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара,
- Запорізький національний університет,
- Західноукраїнський національний університет,
- Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка,
- Луцький національний технічний університет,
- Ужгородський національний університет,

- Харківський національний економічний університет імені Семена Кузнеця.
- Хмельницький національний університет,
- Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича,
- Шепетівський фаховий коледж Подільського державного університету,

Залучення респондентів із різних регіонів і типів закладів (класичних, технічних, педагогічних університетів, а також коледжів) дозволило врахувати регіональне та інституційне різноманіття освітнього середовища, що підвищує достовірність і узагальненість результатів.

Здійснено аналіз одержаних результатів.

Передусім щодо психологічного критерію готовності НПП, який відображає емоційну, мотиваційну та ціннісну складові їхньої готовності до роботи зі студентами з ООП. Його зміст охоплює такі характеристики, як емпатія, толерантність, відсутність упереджень, здатність до співпраці та прийняття різноманітності як норми сучасного освітнього процесу.

До цього критерію були віднесені питання:

- Як Ви ставитеся до інтеграції осіб з ООП у навчання в ЗВО?
- Чи готові Ви викладати для студентів з ООП?
- Чи спостерігали за собою поблажливе ставлення до студентів з ООП?
- Чи завищували бали для студентів з ООП?
- Чи вважаєте Ви за потрібне залучення студентів з ООП до самоврядування?

В результаті встановлено, що загальний рівень психологічної готовності становить 60,8% позитивних відповідей, що свідчить про переважно сприятливе, але не цілком сформоване ставлення до інклюзивної освіти. 88,8 % позитивних відповідей спостерігається щодо залучення студентів з ООП до студентського самоврядування і свідчить про високий рівень ціннісної відкритості НПП. Водночас 29,3% невпевнених відповідей у питанні про готовність викладати для осіб з ООП вказують на психологічну невизначеність, зумовлену, ймовірно, браком досвіду або страхом перед новими професійними викликами.

Фіксується також певний рівень поблажливого ставлення (56,6%), яке, хоча й має емпатійне підґрунтя, може призводити до заниження академічних вимог. Водночас 73,7% викладачів зазначили, що не

завищують оцінки студентам з ООП, що є позитивним показником професійної об'єктивності.

Отже, психологічна готовність НПП перебуває на середньому рівні, що засвідчує наявність емпатійного ставлення, але й певну потребу в подальшому розвитку емоційної компетентності. Для підвищення цього показника доцільним є проведення тренінгів з розвитку толерантності, подолання стереотипів та формування стресостійкості під час взаємодії зі студентами з ООП.

Когнітивний критерій готовності НПП, який охоплює знання викладачів щодо теоретичних і практичних аспектів інклюзивної освіти, розуміння законодавчих вимог, психолого-педагогічних особливостей осіб з ООП, а також методик адаптації навчального процесу засвідчує середній рівень когнітивної готовності становить 80,8% позитивних відповідей, що свідчить про високий рівень обізнаності респондентів.

Високі показники позитивних відповідей демонструють глибоке усвідомлення необхідності створення інституційних механізмів підтримки студентів з ООП. Такий рівень знань свідчить, що більшість викладачів знайомі з принципами інклюзивного навчання. Водночас, наявність 19,2% негативних відповідей щодо доцільності створення інклюзивного центру може бути пов'язана з сумнівами у ресурсних можливостях ЗВО або відсутністю досвіду реалізації таких ініціатив. Аналогічно, 15,2% респондентів, які вагалися у відповіді щодо системи супроводу, потребують додаткових знань про механізми інклюзивної підтримки.

Таким чином, когнітивна готовність НПП є найбільш сформованою серед трьох критеріїв. Вона становить основу для впровадження інклюзивних практик, але вимагає системного підкріплення через курси підвищення кваліфікації, методичні семінари та обмін досвідом між викладачами, які вже працюють зі студентами з ООП для набуття практичних компетентностей.

Щодо практичної здатності викладачів реалізовувати принципи інклюзивної освіти: адаптувати навчальні матеріали, використовувати спеціальні технології, будувати індивідуальні освітні траєкторії, співпрацювати з фахівцями супроводу, яка характеризується операційним критерієм, то встановлено, що рівень операційної готовності можна охарактеризувати як середній. На питання «Чи виникали труднощі у роботі зі студентами з ООП?» 68,7% респондентів не мали труднощів у роботі з особами з ООП, близько 20% зазначили відсутність досвіду, що

свідчить про нерівномірність практичної підготовленості. Оцінка практичних вмінь ще буде досліджуватися нами додатково.

47,5% викладачів вважають, що ключова роль у процесі адаптації студентів з ООП має належати інклюзивній службі або центру підтримки. Це свідчить про усвідомлення необхідності командного підходу. 11,2% респондентів наголосили на доцільності комплексної взаємодії між службою, кураторами, викладачами та студентським самоврядуванням. Такий підхід повністю відповідає сучасній концепції інклюзивного середовища, де педагог є одним із суб'єктів підтримки, а не єдиним виконавцем.

Водночас, 17,2% викладачів не мали досвіду роботи зі студентами з ООП, що є суттєвим обмеженням для практичної реалізації інклюзивного навчання. Це вказує на необхідність створення умов для практичного навчання й супроводу НПП - наприклад, через проведення стажувань у центрах інклюзивної освіти, залучення до проєктів і наставництва.

Отже, операційна готовність НПП є критично важливим компонентом інклюзивної компетентності. Без практичних навичок теоретичні знання і позитивне ставлення залишаються неефективними.

Питання анкети «Які зміни необхідно впровадити в освітній процес для осіб з ООП?» дозволило зібрати якісні дані про бачення викладачів щодо вдосконалення інклюзивної освіти. Із 99 відповідей 70% містили конкретні пропозиції, 20% - нейтральні або відсутні відповіді, 10% - критичні зауваження.

Як свідчать результати, домінуючими темами є адаптація навчальних матеріалів (30%) та покращення технічного забезпечення (24%). Це узгоджується з операційним критерієм і підкреслює, що викладачі бачать першочергову потребу у створенні реальних умов для навчання студентів з ООП. Висока частка відповідей, пов'язаних із підвищенням кваліфікації (15%), підтверджує необхідність удосконалення когнітивного компоненту через професійний розвиток.

Таким чином, якісний аналіз доповнює кількісний, показуючи, що викладачі переважно орієнтуються на практичні шляхи вирішення проблем інклюзії, розуміючи її як системне завдання, що потребує одночасно організаційних, технічних та психологічних змін у ЗВО.

В питанні готовності до інклюзивної освіти студентів з нормотиповим розвитком то встановлено, що більшість студентів 55 % загалом позитивно ставляться до інтеграції осіб з ООП у навчальний процес, 49 % готові навчатися разом у спільних групах. Водночас високий відсоток негативних відповідей на питання «Чи спостерігали Ви

поблажливе ставлення до студентів з ООП?» – 74,4 % зазначили, що не спостерігали поблажливості і «Чи завищували викладачі бали для студентів з ООП?» – 91,6 % не помітили завищення оцінок свідчить про відсутність виражених стереотипів чи дискримінаційних тенденцій.

Помітна також толерантна позиція щодо залучення студентів з ООП до активного студентського життя: понад 56,2 % респондентів підтримують участь таких студентів у самоврядуванні. Отже, за психологічним критерієм більшість опитаних демонструють високий рівень готовності до інклюзивної взаємодії.

Щодо когнітивної обізнаності студентів у сфері інклюзивної освіти то вона є помірно високою. 85,6 % розуміє важливість створення інклюзивних центрів або служб підтримки, які забезпечують психологічний, педагогічний і соціальний супровід. Водночас лише 30,5 % респондентів відзначили наявність безбар'єрного простору у своїх університетах, а 60,5 % вказали, що не мають достатньої інформації або не можуть оцінити рівень доступності. Це свідчить про обмежене знання реальних умов інклюзії та необхідність підвищення рівня поінформованості студентів про права осіб з ООП, принципи безбар'єрності та засоби взаємодії.

Рівень когнітивної готовності студентів середній: попри високу підтримку ідей інклюзії, бракує практичних знань щодо умов реалізації цих принципів у ЗВО.

Важливою є поведінкова готовність студентів з номотиповим розвитком до сприйняття інклюзивної освіти. В цьому плані 53 % студентів вважають, що адаптація осіб з ООП має бути спільною відповідальністю усіх учасників освітнього процесу - інклюзивної служби, викладачів, кураторів та органів студентського самоврядування. Це свідчить про сформоване розуміння комплексного характеру інклюзивної підтримки. І лише 12,8 % вважають, що ці питання мають вирішувати окремі особи, а не колектив.

Таким чином, поведінкова готовність проявляється у прагненні студентів до спільної участі та розподілу відповідальності за створення комфортних умов навчання для всіх.

Важливим було вивчення думки студентів щодо можливих покращень умов навчання осіб з ООП в їхніх закладах. В цьому питанні прослідковується певна байдужість та невизначеність, адже 65 % респондентів відповідали «не знаю», «жодних змін не потрібно». Це може свідчити про часткову інформаційну пасивність або відсутність особистого досвіду взаємодії зі студентами з ООП.

Одним з визначальних моментів з питань готовності ЗВО до провадження інклюзивної освіти є готовність безпосередньо студентів з ООП. В нашому опитуванні взяли участь 34 студенти з різних ЗВО.

Розподіл за курсами: 1 курс – 58,8%, 2 курс – 20,6%, 3 курс – 5,9%, 4 курс – 8,8%, магістратура – 5,9%. Усі респонденти ідентифікували себе як студенти з ООП.

61,8% студентів оцінили ставлення колективу до них як позитивне, що засвідчує сприятливий психологічний клімат у більшості академічних груп. Водночас 55,9% зайняли нейтральну позицію щодо змін у навчальному процесі - це може свідчити про обережне ставлення або відсутність залучення до процесів оновлення освітнього середовища.

Лише 23,5% респондентів вказали на поблажливість викладачів, а 11,8% – на випадки завищення оцінок. Такий розподіл свідчить про високу суб'єктивну самостійність студентів та загалом адекватне ставлення з боку педагогів.

Щодо когнітивної готовності, то 91,2% студентів з ООП визнають потребу у створенні інклюзивного центру у ЗВО, що підтверджує високий рівень обізнаності щодо організаційних механізмів підтримки. Відповіді щодо відповідальності за адаптацію демонструють усвідомлення багаторівневого підходу: студенти розглядають як формальні інституції (центр, куратор), так і неформальні – студентське самоврядування. 58,8% підтримують залучення осіб з ООП до органів студентського самоврядування, що відображає прагнення до активної соціальної інтеграції.

Характеризуючи здатність студентів з ООП застосовувати знання та установки у практичних діях, брати участь у створенні безбар'єрного середовища та ініціювати зміни, то слід зазначити, що 55,9% студентів вказали на часткову безбар'єрність простору, що відображає наявність структурних обмежень. Лише 35,3% вважають простір повністю доступним, тоді як 8,8% – не забезпеченим зовсім.

Певні труднощі склало питання «Які зміни необхідно запровадити у освітній процес для осіб з ООП?», на яке 62 % дало пасивну відповідь «не знаю» і лише 14 % зазначили на необхідності додаткової психологічної підтримки та по 10 відсотків наголосили на заходах спрямованих на покращенні гнучкості в освітньому процесі та на покращенні інфраструктурної доступності.

Отже можемо стверджувати, що найвищі показники готовності студентів з ООП до діяльності в інклюзивному освітньому середовищі спостерігаються за когнітивним компонентом, що вказує на сформоване

усвідомлення важливості інклюзивної освіти та механізмів підтримки. Психологічна готовність демонструє середній рівень - більшість студентів відчують емоційний комфорт і прийняття колективом. Натомість поведінкова готовність має нижчі показники, що пояснюється насамперед зовнішніми обмеженнями - матеріально-технічними та організаційними.

4. ВИСНОВКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Результати проведеного констатувального експерименту дають підстави засвідчити наступне.

Загальний рівень готовності науково-педагогічних працівників до психолого-педагогічного супроводу здобувачів освіти з ООП можна оцінити як середній. Викладачі в цілому позитивно ставляться до інклюзії, володіють базовими знаннями та певним практичним досвідом, але потребують подальшої підтримки в напрямі розвитку емоційної компетентності, практичних умінь та організаційних механізмів взаємодії.

Рівень готовності студентів з нормотиповим розвитком до навчання разом зі студентами з ООП можна визначити як середній. Студенти переважно володіють необхідними установками для формування інклюзивного освітнього середовища, але потребують розвитку когнітивної складової (знань про принципи, права та умови інклюзії) і практичних компетентностей у сфері комунікації та взаємодії.

У студентів з ООП відбувається формування комплексної готовності до інклюзивного навчання, де знання та ставлення ще не повністю трансформувалися у сталі поведінкові практики.

Дослідження буде продовжуватися з підвищення супроводу осіб з ООП в освітньому процесі по завершенню констатувального експерименту.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

[1] О.І. Дмитрієва, Комплексний підхід до процесу реабілітації дітей з особливими освітніми потребами у сучасному навчальному закладі. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П.Драгоманова. Серія 19. Корекційна педагогіка та спеціальна психологія.* Випуск 34 : збірник наукових праць / М-во освіти і науки України, Нац. пед. ун-т імені М. П. Драгоманова. Київ : Вид-во НПУ імені М.П.Драгоманова, 2017. С.10-15.

[2] В.В. Засенко, Спеціальна освіта: кроки до змін. *Особлива дитина: навчання і виховання*. 2017. № 1. С. 7-12. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/DLog_2017_1_3. (дата звернення: 11.10.2025).

[3] Л.М. Коврігіна, Формування готовності вчителя до роботи з дітьми з особливими освітніми потребами в умовах інклюзивного навчання. *Освіта та розвиток обдарованої особистості*. № 11 (66). 2017. С.10-16

[4] К. О.Кольченко, Г. Ф. Нікуліна, Концептуальні підходи до впровадження інклюзивної освіти у вищих навчальних закладах. *Актуальні проблеми навчання та виховання людей з особливими потребами* : зб. наук. пр. / Відкритий міжнар. ун-т розвитку людини «Україна» [та ін.]. Київ, 2013. № 10. С. 12–21. URL: <https://ap.uu.edu.ua/article/38> (дата звернення: 11.10.2025).

[5] Г.О.Лопатіна, О.І.Гуренко, Г.М. Мицик, Інклюзивна освіта та її роль у досягненні цілей сталого розвитку. *Інноваційна педагогіка*. Випуск 69. Том 1. 2024. С.195-200

[6] С.П. Миронова, Нова українська школа: особливості організації освітнього процесу учнів початкової школи в інклюзивних класах : навчально-методичний посібник. Тернопіль: Астон, 2020. 176 с.

[7] С.Миронова, Т.Докучина, І.Рудзевич, О.Смотров, Л.Платаш, Актуальні проблеми готовності викладачів вищих навчальних закладів до впровадження інклюзивної освіти. *Revista Romaneasca Pentru Educatie Multidimensionala*, 2021, 13 (3), С.151-165. URL: <https://doi.org/10.18662/rrem/13.3/445> (дата звернення: 11.10.2025).

[8] А.Педорич, До питання готовності педагогів до інклюзивної освіти. *Освітологія*. № 7. 2018. С.101-107

[9] І.Соколова, В.Бондаренко, Упровадження інклюзивного підходу до навчання в закладах вищої освіти України: виклики та перспективи. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*, 2024, № 4 (138). С.140-151

[10] З. М.Шевців, Теоретичні основи інклюзивної педагогіки / З. М. Шевців // Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закладах освіти. - 2016. - Вип. 13(1). - С. 152-155. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ozfm_2016_13\(1\)_47](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ozfm_2016_13(1)_47). (дата звернення: 11.10.2025).

[11] Р.Шерстюк, І.Стойко, Л.Малюта, Інклюзивна освіта у закладі вищої освіти: реалії і можливості навчання ветеранів війни з особливими потребами. *Галицький економічний вісник*. 2024. Том 86. № 1. С. 205-216.

URL: https://doi.org/10.33108/galicianvisnyk_tntu2024.01.205 (дата звернення: 11.10.2025).

[12] О.Шумський, О.Шумська, Готовність викладачів ЗВО до реалізації інклюзивної освіти. *International Science Journal of Education & Linguistics*. Vol. 1, No. 4, 2022, pp. 46-53. URL: <https://isg-journal.com/isjel/article/view/106>. (дата звернення: 11.10.2025).

[13] L. Florian, H. Linklater, Preparing teachers for inclusive education: using inclusive pedagogy to enhance teaching and learning for all. *Cambridge Journal of Education*. 2010. Vol. 40. Iss. 4. P. 369-386. URL: <https://doi.org/10.1080/0305764X.2010.526588> (дата звернення: 11.10.2025).

SEMENETS Andrii

postgraduate student of the Department of Special and Inclusive Education

Kamianets-Podilskyi Ivan Ohienko National University,
Kamianets-Podilskyi, Ukraine

ORCID ID: 0009-0008-5849-9592

READINESS OF PARTICIPANTS IN THE EDUCATIONAL PROCESS FOR ACTIVITIES IN AN INCLUSIVE ENVIRONMENT IN HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS

Abstract. The article highlights the issues of readiness of participants in the educational process to work in an inclusive environment in higher education institutions. For this purpose, a questionnaire was conducted and a quantitative and qualitative analysis of the results was conducted. This made it possible to assess the readiness of teachers and higher education students for the learning process in an inclusive environment and to identify key ideas, emotional overtones and motivational attitudes towards inclusive education. It was found that the teaching staff of higher education institutions has a fairly high but insufficient level of readiness to work with students with SEN, about 20% of respondents in this group stated that they had no practical experience working with this category of students at all, and this significantly limits the possibility of implementing inclusive education because theoretical knowledge and a positive attitude cannot compensate for practical skills. Among higher education students with normotypical development, more than half of the respondents expressed complete readiness to study in an inclusive environment. 60.5% of applicants have insufficient information about the

accessibility and barrier-free space in their educational institutions. At the same time, the overwhelming majority of applicants support the idea that the adaptation of persons with disabilities should be the shared responsibility of all participants of the educational process. The overwhelming majority of applicants with disabilities (61.8%) positively assess the attitude of the staff towards them and the adequate attitude of teachers to the assessment of their learning outcomes. These applicants demonstrate a high level of awareness of organizational support mechanisms and recognize the need to create and operate an inclusive center in higher education institutions, especially emphasizing the importance of involving them in psychological and pedagogical support for applicants and the need for active participation of applicants with disabilities in the work of student self-government bodies, which should ensure the protection of their rights. to a greater extent.

Key words: readiness of participants in the educational process, students of higher education with special educational needs, inclusive education, inclusive educational environment, inclusive competence.

REFERENCES (TRANSLATED AND TRANSLITERATE

[1] O.I. Dmytrieva, "A comprehensive approach to the rehabilitation process of children with special educational needs in a modern educational institution" Scientific journal of the National Pedagogical University imeni M.P. Dragomanov. Series 19. Correctional pedagogy and special psychology. Issue 34: collection of scientific papers / Ministry of Education and Science of Ukraine, National Pedagogical University named after M.P. Dragomanov. Kyiv: Publishing House of the National Pedagogical University named after M.P. Dragomanov, 2017. pp. 10-15 (in Ukrainian)

[2] V.V. Zasenka, "Special education: steps to change. Special child: education and upbringing" 2017. Available: http://nbuv.gov.ua/UJRN/DLog_2017_1_3 (accessed: 11.10.2025) (in Ukrainian)

[3] L.M. Kovrigina, "Formation of teacher's readiness to work with children with special educational needs in inclusive education" Education and development of gifted individuals. No. 11 (66). 2017. pp.10-16 (in Ukrainian)

[4] K. O. Kolchenko, G. F. Nikulina, "Conceptual approaches to the implementation of inclusive education in higher educational institutions" Current problems of teaching and educating people with special needs: collection of scientific works / Open International University of Human Development "Ukraine" [and others]. Kyiv, 2013. No. 10. pp. 12–21. Available: <https://ap.uu.edu.ua/article/38> (accessed: 11.10.2025).

[5] G.O. Lopatina, O.I. Gurenko, G.M. Mytsyk, “Inclusive education and its role in achieving sustainable development goals” Innovative pedagogy. Issue 69. Volume 1. 2024. pp.195-200. (in Ukrainian)

[6] S.P. Myronova, New Ukrainian school: features of organizing the educational process of primary school students in inclusive classes: teaching and methodological manual. Ternopil: Aston, 2020. 176 p. (in Ukrainian)

[7] S.Myronova, T.Dokuchyna, I.Rudzevych, O.Smotrova, L.Platash, “Current Problems of Teachers’ Readiness of Higher Educational Institutions for Implementing Inclusive Education” Revista Romaneasca Pentru Educatie Multidimensionala, 13(3), 2021. pp.151-165. Available: <https://doi.org/10.18662/rrem/13.3/445> (accessed: 11.10.2025) (in Romania)

[8] A. Pedorich, “On the question of teachers' readiness for inclusive education” Osvitologiya. No. 7. 2018. P.101-107 (in Ukrainian)

[9] I. Sokolova, V. Bondarenko, “Implementation of an inclusive approach to education in higher education institutions of Ukraine: challenges and prospects” Pedagogical Sciences: Theory, History, Innovative Technologies, 2024, No. 4 (138). P.140-151

[10] Z. M. Shevtsiv, “Theoretical Foundations of Inclusive Pedagogy” / Z. M. Shevtsiv // Updating the Content, Forms and Methods of Teaching and Learning in Educational Institutions. - 2016. - Issue 13(1). - pp. 152-155. Available: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ozfm_2016_13\(1\)_47](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ozfm_2016_13(1)_47) (access date: 11.10.2025) (in Ukrainian)

[11] R. Sherstyuk, I. Stoyko, L. Malyuta, “Inclusive Education in a Higher Education Institution: Realities and Opportunities for Training War Veterans with Special Needs” Galician Economic Bulletin. 2024. Volume 86. No. 1. pp. 205-216. Available: https://doi.org/10.33108/galicianvisnyk_tntu2024.01.205 (accessed: 11.10.2025) (in Ukrainian)

[12] O. Shumsky, O. Shumska, “Readiness of Higher Education Teachers for the Implementation of Inclusive Education” International Science Journal of Education & Linguistics. Vol. 1, No. 4, 2022, pp. 46-53. Available: <https://isg-journal.com/isjel/article/view/106> (accessed: 11.10.2025). (in Ukrainian)

[13] L. Florian, H. Linklater, Preparing teachers for inclusive education: using inclusive pedagogy to enhance teaching and learning for all. Cambridge Journal of Education. 2010. Vol. 40. Iss. 4. P. 369-386. Available: <https://doi.org/10.1080/0305764X.2010.526588> (accessed: 11.10.2025). (in USA)

Матеріал надійшов до редакції 15. 07.2025 р